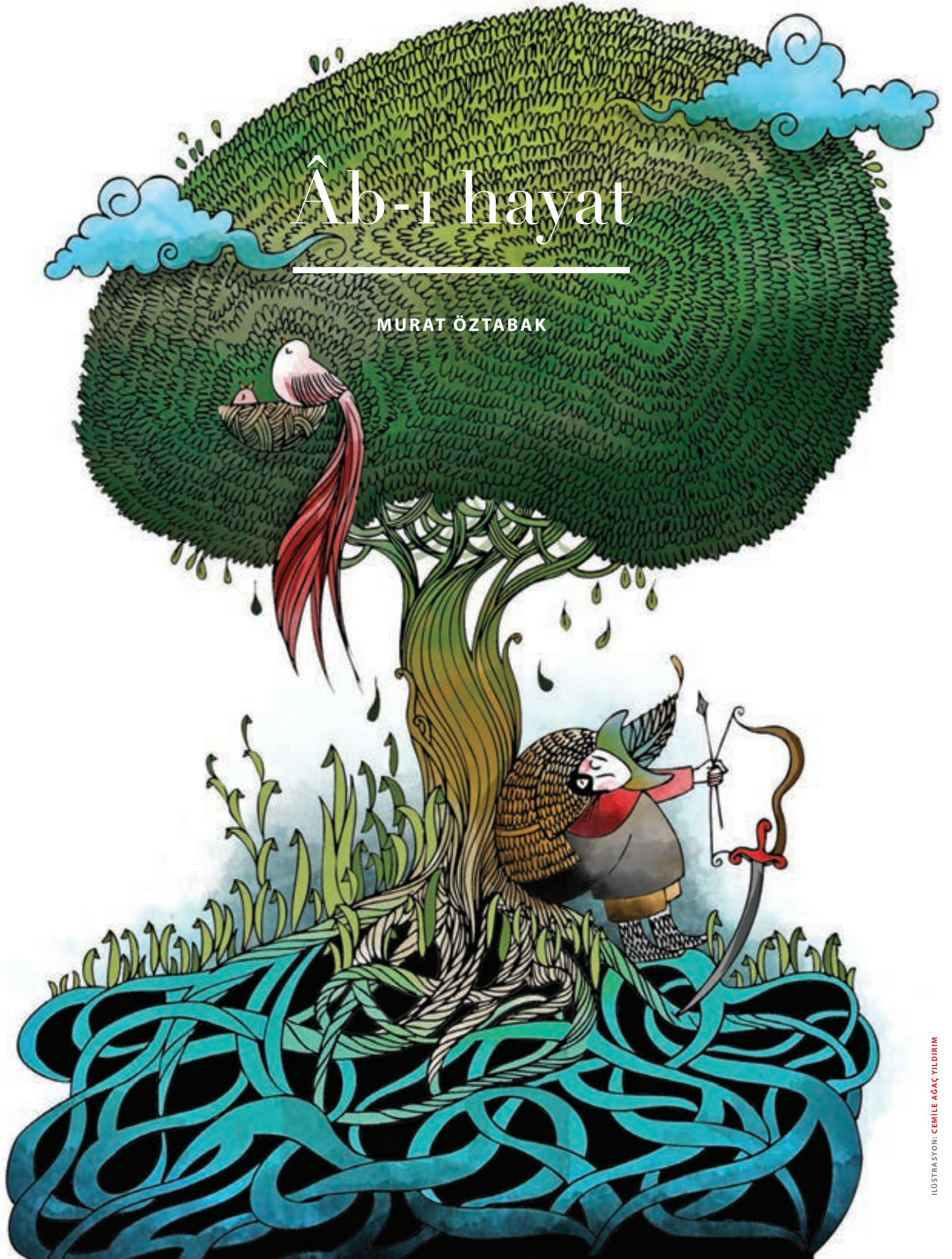


# Âb-ı hayat

MURAT ÖZTABAK



**D**ÜNYÂNIN yaratıldığı, insanoğlunun da dünyâya ayak bastığı günden bu yana süregelen bir döngü: doğum, yaşam ve ölüm. İnsanoğlu, içinde büyüyen yaşama arzusuyla hep uzaklaştırmak istediği ama her sâniye yaklaşmasına engel olamadığı ölüme devâ bulmaya çalışmıştır. Suyun hayat ve şifâ kaynağı olması, saflığı ve sürekliliği, hayâtın sürekli kılınmasına ve ölüme ilâç olacağı kanaatini doğurmuştur.

En eski çağlardan itibaren su ikrâmını hayır ve iyi niyet göstergesi olarak algılayan toplumların mitolojilerinde suyla ilgili anlatımlar mevcuttur. Kuzey Avrupa ve Kelt mitolojilerinde cennetten dünyâya dört ırmak akar; bunların insanoğluna dört ebedî özellik (hayat, ölümsüzlük, gençlik ve bilgelik) sunduğuna inanılır. Türk mitolojisi Korkut Ata'nın, "Suya ecel gelmez." sözünden dolayı suyu ebedî kabul eder.<sup>1</sup> Türklerde su kültü denildiği vakit karşımıza yer-su anlayışı çıkmaktadır. Suyun saflığı ve sonsuzluğu simgelediği kültürlerde, nehirler, göller gibi, toprak ve dağlar da kutsal sayılmıştır. Gökten yağın yağmurun yeryüzünde türlü türlü canlılara hayat kaynağı olması, başlangıçtaki döngüye işaret etmesi, suyun kutsallığını göstermektedir.

Târihteki birçok toplumda olduğu gibi, Müslümanlara göre de su insanlığın ortak malıdır ve bu sebeple azizdir. Allah'ın ilk yarattığı şeylerden biri olması dolayısıyla su O'nun cemal ve celâl sıfatlarını temsil eder ve "Hayy" ismini işaret eder.<sup>2</sup> Hayâtın kaynağı ve bilinen bütün hayat formlarının vazgeçilmez ögesi olan su, yer kürenin yapısı ve canlıların yaşaması için hayâtî öneme sâhiptir. Su anlamına gelen "mâ" kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'de altmışüç âyette geçer ve bunların çoğunda bilinen anlamıyla bir kısmında ise insanın yarattığı meniden mutlak biçimde veya bir nitelik belirterek su diye söz edilir.<sup>3</sup> Bâzi âyetlerde Allâh'ın insanı ve bütün canlıları sudan yarattığı<sup>4</sup>; gökten rızık, rızık sebebi ve temizlik aracı olarak temiz ve bereketli su indirdiği; böylece insanlara ve hayvanlara temiz tatlı sular içirdiği ve su ile yeryüzünü ölümden sonra diriltip insanlar ve hayvanlar için

her türlü yeşil bitki, ekin ve meyveyi çıkardığı belirtilerek suyun yeryüzündeki varlıkların hayâtı açısından önemine dikkat çekilmektedir.<sup>5</sup>

#### **MİTOLOJİDE ORTAK BİR İNANIŞ: SU, ŞİFÂ, SONSUZ HAYAT**

İlk insandan bugüne, su kavramı öylesine bir imge kazanmıştır ki,

Ölümsüzlük iksiri "Ambrosia", Olimpos dağındaki eski Yunan tanrılarının elinde.



Aesir ve Vanir tanrıları tarafından yaratılan "Bilge Kvasir"ın Fjalar ve Galar isimli cüceler tarafından öldürülüp kanından met pişirilmesini anlatan bir illüstrasyon.



fizikî ölümsüzlük arayışının temeli bu kavram üzerine kurgulanmıştır. Hint mitolojisinde, sudan türetilen, dinsel törenlerin odak noktası olan, ham maddesi süt gibi; su içeren tırmanıcı bir bitkinin öz suyundan oluşan ve içenlere ölümsüzlük veren "Soma" içkisi, oldukça önemli bir yere sâhiptir. Buna bağlı olarak da bu içkinin tanrısı Soma, büyük bir önem kazanmıştır. • Yine Hint mitolojisinde tanrılara ölümsüzlük veren bir çeşit iksir de "Amrita" ismiyle zikredilmektedir. Âyinlerde râhiplerce sarhoş oluncaya dek tüketilen bu içki, okyanusun tanrıları ve ifritler tarafından çalkalanmasıyla meydana gelen bir yaşam iksiridir. Aynı şekilde İskandinav tradisyonunda da "Bilge Kvasir" inancı vardır ki bu bilgenin dünyadaki ilimlerin bütününe sâhip olduğuna inanılır. Bu kişinin kanının balla karıştırılıp içilmesi hâlinde, bilgelik ve ölümsüz-

lük sırlarına sâhip olunacağı yaygın bir mittir. Yine Eski Yunan'da ölümsüzlük iksiri meselesi karşımıza "Nektar" ya da "Ambrosia" ismiyle çıkmaktadır ki balın sulandırılıp mayalanması ile elde edilen bu sıvı, Olimpos dağındaki Yunan ilâhlarının içkisidir. Eski İran tradisyonunda ise "Haoma" ya da "Homa" olarak adlandırılır ölümsüzlük iksiri. Zerdüştiliğin kutsal kitabı olan Avesta'da bahsedilir bu içkiden, Hinduizm'deki soma içkisi ile aynı muhtevâyâ sâhiptir. 7

Görüldüğü gibi, hemen hemen her köklü medeniyette ölümsüzlüğün formülü aranmış ve bu formülün ana kaynağının su olduğuna inanılmıştır. Farklı coğrafyalardaki tradisyonlarda, genellikle aynı maddeden oluşturulan ve ölümsüzlük sırrını verdiğine inanılan iksirlerin benzerliği dikkate değer bir husustur.

Târihsel süreç içerisinde insanoğlunun ölümsüzlük arayışı süreklilik arz etmiştir. Sonsuz hayat coğrafî komşuluk gösteren tradisyonlara, özellikle Hermetika metinleri aracılığıyla geçmiş, fakat ezoterik anlamıyla değil de egzoterik anlamıyla ele alınmış ve îmal edilebilecek bir sıvı sanılmıştır. Özellikle, simyâ ilmi ile meşgul olanların hastalıkları tedâvi etmek ve ölümsüz hayâta erişebilmek için türlü türlü iksirler bulmaya çalıştıkları kaynaklardan bilinmektedir. • Bu ilimle en az 2500 yıldır meşgul olduğu düşünülmektedir ve ilk olarak görüldüğü yerler Mezopotamya, Antik Mısır, İran, Hindistan ve Çin'dir. Klasik Yunan döneminde Yunanistan'da, Roma İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü coğrafyada, önemli İslâm başkentlerinde ve daha sonra XIX. yüzyıla kadar Avrupa'da simyâya ilgi duyulmuştur. Simyâsal bir iksir fikrinin ilk olarak İbrânîler aracılığıyla batıya geldiği, İbrânîlere de bu formülün Antik Mısır'dan kaldığı hikâye edilmektedir. Uzakdoğulu simyâgerler, Antik Mısırlı ve Grek simyâgerlere kıyasla, fiziksel ölümsüzlüğün peşinde daha çok ısrarcı olmuşlardı. Çin simyâsına göre, tanrılara benzeyip ölümsüz olabilmek için sıvı altın ya da zincifre içmek yeterli olmuştur. • Buradaki sorun zincifrenin zehirli olmasıdır. Hatta birçok Çin imparatorunun sonsuz yaşam arayışı içerisinde bu maddeden

P. Brueghel, Simyacı, 1600'ler. Leiden Koleksiyonu.



zehirlenerek öldüğü de klasik metinlerde geçmektedir.

#### ÂB-I HAYAT EFSÂNELERİ

Farsça 'âb' ve Arapça 'hayat' kelimelelerinden oluşan 'âb-ı hayat' terkibi, 'hayat suyu' mânâsındadır. Dînî, mitolojik hikâyelerin, efsânelerin birçoğunda, insanı yaşlılık hastalığından kurtarıp iyileştiren, gençleştiren veya bir yudum alındığında müreffeh ve sonsuz bir yaşamın kapılarının ardına kadar açıldığına inanılan ölümsüzlük suyunun ismidir. Bu suyu içenin ölümsüz olacağına inanılır. Âb-ı zendeğî, âb-ı câvidânî, dirilik suyu, bengîsu, hayat kaynağı, aynü'l-hayat, nehrü'l-hayat, âb-ı Hızır, âb-ı İskender gibi kelimeler de âb-ı hayat kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır.<sup>10</sup>

Mezopotamyalı Kral Gılgamış'ın âb-ı hayâtı aramaya çıkışını konu alan

Gılgamış Destânı, bu inancı barındıran en eski anlatı olarak kabul edilmektedir. Destâna göre, yarı insan yarı tanrı olan Gılgamış, büyük bir tûfandan sağ kurtulan ve ölümsüzlüğün sırrını bilen Utnapiştım isimli bilgeyi bulur. Utnapiştım, ona ölümsüzlüğün sırrının denizlerin diplerinde bulunan bir bitkide saklı olduğunu söyler. Gılgamış, denizlerin derinliklerine doğru yola koyulur ve bahsedilen bu otu bulur, ancak yorgunluktan uykuya dalmasını fırsat bilen bir yılan bu şifâli otu çalar ve ebedî hayat şansını Gılgamış'tan almış olur. Bu kadim destanda bahsedilen ölümsüzlük veren nesne bir ot olmasına rağmen, kaynaklarda âb-ı hayat arayışının ilk yazılı hikâyesi olarak kabul edilmiştir. Bu kavramın "hayat suyu" olarak kullanıldığı ilk anlatı da, Fenikeliler tarafından kaleme alınan İskender kıssasında ortaya çıkmıştır. Sonraki

çağlarda birçok kültür tarafından farklı şekillerde kullanılan bu efsâne, ana hatlarıyla bütün kültürlerde benzerlik içermektedir.

Gılgamış Destânı'nda bahsedilen hayat suyu efsânesi, Yunan mitolojisinde de birçok anlatıya konu olmuştur. Bunlardan en önemlisi, Homeros'un MÖ 720 yılında yazmış olduğu İlyada Destânı adlı mitolojik eserinin baş karakterlerinden olan Akhilleus'tur (Aşil). Buradaki anlatıya göre, yeryüzündeki sulara hükmeden güzellerin en güzeli tanrıça Thetis ile Zeus birlikte olmak isterler; ancak kehânete göre Thetis'ten doğacak çocuk, babasından daha güçlü olacaktır. Zeus da bu kehânetten dolayı Thetis ile evlenmekten vazgeçmiş, diğer tanrılar da aynı şekilde Thetis ile sırf bu kehânet yüzünden evlenmek istemişlerdir. Sonrasında tanrıça Thetis, Phatya kralı Peleus ile evlenmiş ve bu



*Hemen hemen  
her köklü  
medeniyette  
ölümsüzlüğün  
formülü aranmış  
ve bu formülün  
ana kaynağının  
su olduğuna  
inanılmıştır.*

evlilikten Akhilleus dünyâya gelmiştir. Akhilleus'un annesi tanrıça Thetis, oğlunun ölümsüz olması için, kendisinin elini bile sokmasının yasak olduğu ölümsüzlük nehri Stx Irmağı'nda Akhilleus'u yıkamıştır. Kendisinin bu su ile temas etmesi yasaktır, bu yüzden oğlu Akhilleus'u topuklarından tutarak yıkamak zorunda kalmıştır. Bu âyin sonrası Akhilleus ölümsüzlük kazanır, ancak Thetis oğlunu topuklarından tutarak yıkadığı için, Akhilleus'un topukları yıkanmamış, ölümsüzlüğü tek bir şarta bağlanmıştır, topuklarından vurulmaması gerekmektedir. Akhilleus büyük bir savaşçı olur, Truva Savaşı'nda çok önemli başarılar kazanır. Ancak yine aynı savaşta tek zayıf noktası olan topuğundan zehirli bir okla vurularak öldürülür. Yine Akhilleus ile benzerlik gösteren bir anlatı da İran'da İslâm öncesi hükümdarlardan Güştasb'ın en büyük oğlu, İran kaynaklarının "Rûyin-ten" bakır vücutlu olarak tasvir et-

tikleri, Avesta'da ismi geçen İsfendiyar efsânesidir. Firdevsî, Şehnâme'sinde buna değinmiş, fakat ölümsüzlüğü nasıl elde ettiğinden bahsetmemiştir.<sup>11</sup>

Sâmî dinlerinde de hayat suyu vurgusunun önemli bir yeri vardır. Yukarıda zikrettiğimiz üzere İslâmiyet'in yayılması ile birlikte, âb-ı hayat kelimesi, ölümsüzlük arayışının dildeki karşılığı olmuştur. Birçok efsânede yer alan âb-ı hayat arayışı, Yeremya ve İşaya metinlerinde de geçmektedir. Zekeriya'nın kehânetine göre âb-ı hayat Kudüs'ten çıkacak, yarısı Doğu denizine, yarısı Batı denizine yaz ve kış olarak akacaktır. Ayrıca Eski Ahit'te Yahova'dan "Âb-ı hayat kaynağı" olarak söz edilmektedir.<sup>12</sup> Hıristiyanlıkta da bu efsânenin önemli bir yeri vardır. Hz. İsa'nın, havârileriyle son akşam yemeğinde ekmek ve şarâbı kendi bedeni ve kanı olarak sunuşunun anılması maksadıyla Evkaristiya olarak bilinen bir âyin düzenlenmektedir. Bu akşam yemeğinde Hz. İsa'nın kendi be-



deninden sunduğu ekme ve şaraptan tadanların yine kendiyile birlik içerisinde olacağına ve sonsuz bir yaşama erişeceğine inanılmaktadır.<sup>13</sup>

Hayat suyunun en bilinen anlatımı, belki de Makedonyalı İskender'in hikâyesidir. Bu efsâneye göre İskender, büyük Doğu Seferi'nde İran'ın Soğd ve Harezm bölgelerini ele geçirdikten sonra bu bölgedeki bilginleri toplar ve ebedî hayâtın sırlarını sorar. Bilginlerden yaşlıca biri, ona şöyle der: "Kuzeyde içinde güneşin battığı bir göl vardır ve dünyânın o gölün ötesinde bulunan kısmı zifiri karanlıktır. O karanlık yerde hayat suyu dedikleri bir çeşme vardır. Kim o çeşmeden yıkanırsa, günahları dökülür ve kim o sudan içerse ölümsüz hayâta kavuşur."<sup>14</sup> Bu sözleri duyan İskender hemen yola koyulur ve bahsedilen bu hayat suyunu aramaya başlar. Bu efsâne birçok tradisyonda farklı bir şekilde anlatılmıştır. Büyük İskender adı etrafında teşekkül eden İskender

efsânesi, yazıldığı yerlerde pek çok mahalli unsuru da alarak zenginleşmiştir.<sup>15</sup>

İslâm toplumlarında âb-ı hayat efsânesine dâir sözlü olarak birçok anlatıya ulaşmak mümkündür. Az önce bahsini ettiğimiz gibi, belki de hayat suyu efsânelerinin mahalli olarak zenginleşmesinden olacak, İskender ile alâkalı hikâyeler farklı tradisyonlarda örtüşmektedir. Bu durum, İslâm sonrası anlatılarda da aynıdır. Kur'ân-ı Kerim'de önemli kıssalardan biri olan Zülkarneyn Peygamber'i anlatan kıssanın kaynağı olarak da birçok müfessir az önce zikrettiğimiz efsâneye atıf yapmaktadır. İskender efsânesinin İslâmî kaynaklarda bulunan metinlerdeki özeti şöyledir: Nuh Peygamber'in torunu Yunan'ın soyundan gelen İskender-i Zülkarneyn, ebedî hayat veren ve insan üstü güçler kazandıran âb-ı hayattan bahsedildiğini duyar ve bunu aramaya karar verir. Rivâyete göre Allah bunu Sam'ın soyundan birine nasip edecektir. Zülkarneyn halasının oğlu olup Hızır diye anılan Elyesa ile askerlerinin refâkatinde yolculuğa başlar. Âb-ı hayat, karanlıklar ülkesindedir. Yolda bir fırtına yüzünden Zülkarneyn ve Hızır, askerlerden ayrı düşerler, bir müddet sonra karanlıklar ülkesine gelirler. Zülkarneyn sağa, Hızır sola giderek yollarını tâyine çalışırlar. Günlerce yol aldıktan sonra Hızır ilâhî bir ses duyar ve bir nur görür. Bunların kendisini çektiği yere gidince de orada âb-ı hayâtı bulur. Bu sudan içer ve yıkanır. Böylece ebedî hayâta kavuşur, hem de insan üstü güçler ve kâbiliyetler kazanır. Sonra Zülkarneyn'le karşılaşır. Zülkarneyn durumu öğrenir ve âb-ı hayâtı ararsa da bulamaz, kaderine râzı olur. Bir müddet sonra ölür.<sup>16</sup> Yine bu özete ek olarak bir başka yaygın efsâne de şöyledir: İskender-i Zülkarneyn, karanlığın derinliklerinde bulunan âb-ı hayâtı duyar ver onu ele geçirmek ister. Onbin kişi ile birlikte yol için gerekli olan azığı da alıp yola koyulur. Güneş gibi parlayan ve gecenin karanlığında suyu gösteren iki mühürden birini Hızır ile İlyas'a verir, diğeri kendisinde kalır. Hangisi suyu bulursa bir diğerini haberdar etmek şartıyla ayrılırlar. Zulûmat ülkesinde âb-ı hayâtı aramaya koyu-



lurlar. Uzun mâcerâlardan sonra Hızır ve İlyas bir pınar kenarında otururlar ve yanlarında bulunan pişmiş balıkları yerken Hızır'ın elindeki bir damla su balığın üzerine damlar. Balık, o anda canlanır ve denize atlar. Bunun üzerine onlar da bu suyun âb-ı hayat olduğunu anlayıp kana kana sudan içmeye başlarlar. Sonra İskender'e haber verseler de bu suyu tekrar bulamazlar. Bu yüzden İskender, âb-ı hayattan mahrum kalır. Böylece ölümsüzleşen Hızır ile İlyas, Allah'ın emri ile dünyâda sıkıntıya düşenlerin yardımına koşarlar. Kıyâmete kadar sürecek olan bu görevi, Hızır'ın karada; İlyas'ın da denizde yaptığına inanılır. Her ikisinin senede bir kez hac zamânı buluşup birlikte hacca gittikleri ve orada ibâdetle meşgul oldukları söylenir.<sup>17</sup> Yine bunların yanında, Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Musa ve Hızır kıssaları da dolaylı olarak âb-ı hayat konusuna değinmektedir. Kehf sûresinde müfessirlerin kâhir ekseriyetinin âlim ve velî

## *Gılgamış, İskender, Hızır, İlyas, Lokman... Her tradisyonda zenginleşen bu hikâyelerin ortak özelliği, âb-ı hayat üzerine kurgulanmalarıdır.*

bir zat olarak kabul ettiği, bâzılarının ise peygamber olarak naklettikleri Hz. Hızır ile Musa Peygamber'in buluşmaları anlatılır. Allah, Musa Peygamber'e, iki denizin birleştiği yerde âlim bir kul bulunduğunu ve onu bulmasını emreder ve bir zembile balık koyup sırtına almasını, balığı yitirdiği yerde o âlim kişiyi bulacağını söyler. Musa'ya, bu kulu nasıl bulacağını gösterir. Musa, yardımcısı Yuşa ile yola çıkar ve berâberce yürüyüp bir kayanın yanına gelirler, burada konaklarlar. Bu sırada bir kanal oluşur ve zembildeki balık kıpırdarak bu kanal vâsıtası ile denize doğru kayar. Gün aydın olur, birkaç vakit daha yürürler, sonra Musa Peygamber, yardımcısına balığı getirmesini söyler. Yardımcısı konakladıkları yerde balığın denize kayıp gitmesini anlatınca Musa Peygamber: "Bizim aradığımız yer orasıydı!" der ve geri dönerek konakladıkları yere giderler. Musa, burada örtüsüne bürünmüş bir adam görür ve ona selâm verir, bu kişi Hızır'dır. Musa, doğru yol olarak kendisine öğretilenden öğretilmesi için Hızır'a tâbi olmak istediğini söyler. Sabretmesi karşılığında Hızır, Musa Peygamber'in bu teklifini kabul eder. Kur'ân-ı Kerim'de geçen bu kıssa yukarıda da zikrettiğimiz gibi dolaylı olarak âb-ı hayat konusuna değinmektedir. Zembildeki ölü balığın bu su sâyesinde canlanması, buna en büyük delil olarak gösterilir. İslâmiyet sonrası birçok anlatıya göre Hızır ölümsüzdür, ölümsüzlüğünün kaynağı bu kıssaya dayandırılmaktadır. Türk halk inançlarında Hızır-İlyas kültü neyse, Hıristiyan toplumunda da Saint Nicholas ve Saint Georges odur.<sup>18</sup> Bu halk inançlarının ortak özelliği, ölümsüzlük kavramı üzerine zenginleşmeleri ve mistik oluşlarıdır. Suyun ölümsüzlüğün kapısını araladığı düşüncesi, eski Türklerde "Bengisu" kavramıyla betimlenirken İslâmiyet

ile birlikte bu ad yerini âb-ı hayâta bırakmıştır. Bengisu, "Ulu Kayın" denilen yaşam ağacının köklerinden çıkar. Bilgeliği, iyi niyeti, şifâyı temsil eder. İçenlere ölümsüzlük verir, ölü birini diriltir. Bu şifâlı su, bilinmeyen bir yurttan gizlidir ve başında bekçilik yapan bir ruh bulunur. İslâmiyet ile birlikte, Türklerde oluşan âb-ı hayat algısı da aslında bu eski inanışla örtüşmektedir. Anadolu'da bu mesele ile ilgili anlatılan bir diğer hikâye de yine âlim bir zat olarak nakledilen ve Kur'ân-ı Kerim'de adına sûre bulunan Lokman Hekim'e atfedilen âb-ı hayat efsânesidir. Lokman Hekim'in, ölümsüzlüğün iksirini bulduğu yönünde birçok rivâyet bulunmaktadır. Özellikle Çukurova yöresinde bu anlatılara çokça rastlamak mümkündür. Lokman Hekim'in yedi kartal ömrü yaşadığı, beslediği son kartal ölünce kendisinin de öldüğü söylenir. Çukurova'da birbirleriyle konuşan çiçeklerden ölümsüzlük iksirini öğrenip bir kâğıda yazdığı, Ceyhan üzerindeki Misis Köprüsü'nden geçerken kâğıdı suya düşürerek ölümsüzlüğün formülünü kaybettiği söylenir. Bir başka rivâyete göre de Asi Nehri'nden geçerken ölümsüzlük iksirinin yazılı olduğu kitaba, Cebrâil'in kanadı ile vurup kitabı nehre düşürdüğü ve nehrin taşıyıp arpa tarlalarını bastığı, o yıl da ürünlerin çok bereketli olduğudur.

İnsanoğlu, sonsuz bir hayat tasavvurunu elbet bir şekilde aktarmak isteyecekti. Bunun için en güzel yol efsânelerdi. Âb-ı hayat denince birçok hikâye karşımıza çıkmaktadır. Gılgamış, İskender, Hızır, İlyas, Lokman... Her tradisyonda zenginleşen bu efsâneler, târihsel süreç içerisinde sözlü anlatılarda birbirleriyle benzerlikler, yer yer de çelişkiler gösterir. Ancak bu hikâyelerin çoğunun ortak özelliği, âb-ı hayat üzerine kurgulanmaları ve mistik bir içeriğe sâhip olmalarıdır.

- 1 İskender Pala, "Su", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, s. 442.
- 2 İskender Pala, *agm*, s. 442.
- 3 *Kur'ân-ı Kerim*, (Furkan 25/54, Secde 32/8, Müselât 77/20, Târik 86/5-7)
- 4 *Kur'ân-ı Kerim*, (Enbiyâ 21/30, Nûr 24/45, Furkân 25/54).
- 5 *Kur'ân-ı Kerim* (Bakara 2/22-164, En'âm 6/99, Hicr 15/22, Nahl 16/10-11, Furkan 25/48-49, Secde 32/27, Zümer 39/21, Câsiye 45/5, Kâf 50/9-11).
- 6 Fatma Hicret Un, "Karşılaştırmalı Hint ve Yunan Mitolojisi", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2011, s. 83-84.
- 7 Kürşat Demirci, "İçki", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. 21, s. 457.
- 8 Ayten Koç Aydın, "Simyâ", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. 37, s. 219.
- 9 Mircea Eliade, *Demirciler ve Simyacılar*, çev. Mehmet Emin Özcan, İstanbul 2013, s. 118.
- 10 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul 2009, s. 6.
- 11 Ahad Emirçüpani, "Farsça Deyim ve Atasözlerinde Ab-ı hayat ve Türk Edebiyatına Yansımaları", *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı: 37, Erzurum, 2008.
- 12 Ali Erbaş, "Muhtelif Dinlerde Su Motifi", *EKEV Akademi Dergisi*, yıl: 8, sayı: 20, Yaz 2017, s. 247.
- 13 Yuhanna, 6; 53-57.
- 14 Ahad Emirçüpani, *agm*, s. 194.
- 15 Ahmet Yaşar Ocak, "Ab-ı hayat", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, cilt: 1, s. 1.
- 16 Ahmet Yaşar Ocak, *agm*, s. 2.
- 17 Ahad Emirçüpani, *agm*, s. 196.
- 18 Selahattin Döğüs, "Anadolu'da Hızır-İlyas Kültü ve Hidrellez Geleneği", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi*, sayı: 74, 2015, s. 77-100.

### KAYNAKÇA

- 1 Fatma Hicret Un, "Karşılaştırmalı Hint ve Yunan Mitolojisi", yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2011.
- 1 Kürşat Demirci, "İçki", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*.
- 1 Ayten Koç Aydın, "Simyâ", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*.
- 1 İskender Pala, "Su", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*.
- 1 Ahmet Yaşar Ocak, "Ab-ı hayat", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*.
- 1 Mircea Eliade, *Demirciler ve Simyacılar*, çev. Mehmet Emin Özcan, İstanbul 2013.
- 1 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2009.
- 1 İsmail Avcı, "İskendername'de Ölümsüzlüğe Yolculuk: İskender-i Zülkarneyn ve Hızır", *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Adana 2012.
- 1 Yasin Meral, "Musa-Hızır Kıssası ve Kissanın Yahudi Kökeniyle İlgili İddiaların Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 2014.
- 1 Ahad Emirçüpani, "Farsça Deyim ve Atasözlerinde Âbıhayat ve Türk Edebiyatına Yansımaları", *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı: 37, Erzurum, 2008.
- 1 Selahattin Döğüs, "Anadolu'da Hızır-İlyas Kültü ve Hidrellez Geleneği", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi*, 2015.
- 1 Ali Erbaş, "Muhtelif Dinlerde Su Motifi", *EKEV Akademi Dergisi*, yıl: 8, Yaz 2017.
- 1 Hüseyin Baydemir, "Özbekistan'da İskender, Zülkarneyn, Lokman Hekim ve Hatem Tay ile İlgili Halk Anlatıları", *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2008.
- 1 *Kur'ân-ı Kerim*.
- 1 *Yuhanna*.



İLÜSTRASYON: CEMİLE AĞAÇ YILDIRIM

Yedi kartal ömrü yaşamış, ölümsüzlük sırrının sâhibi Lokman Hekim.